Te snel gelijk wordt ongelijk

Hét **dertigjarenplan** van 1955 voor de politieke ontvoogding van Belgisch Afrika

Patrick Develtere

Verschenen in december 1955, net vijftig jaar geleden, in *De Gids op Maatschappelijk Gebied – Tijdschrift voor Sociale Cultuur*: 'Een dertigjarenplan voor de politieke ontvoogding van Belgisch Afrika'. Ondertussen is dit de geschiedenis ingegaan als 'Hét dertigjarenplan van Van Bilsen'. Het is zeker een van de meest memorabele, misschien ook historische en invloedrijke artikels geweest die *De Gids* ooit publiceerde.

Het plan lokte veel discussie en vooral veel commotie uit. In zijn mémoires zegt Van Bilsen dat hij het niet bedoelde als "een frontale aanval op de gevestigde structuren, en evenmin als een kritiek op de (..) verwarde opvattingen over een Belgisch-Kongolese gemeenschap". Het stelde een aantal fundamentele vragen over de koloniale uitfasering of exit-strategie. We lezen een geëmotioneerde Van Bilsen die gefrustreerd was door het feit dat ons land de pletrol van de geschiedenis niet zag aankomen en blind vasthield aan een achterhaald koloniaal project. Van Bilsen was niet aan zijn eerste strijd met de geschiedenis bezig. Had hij ook niet het Verdinaso van Joris van Severen met slaande deuren verlaten omdat het na de oorlog "een vooroorlogs gebeuren en verschijnsel, met vooroorlogse symbolen en leuzen" zou blijken?

In zijn voorwoord bij de 'koloniale mémoires' van Van Bilsen schrijft Gaston Durnez dat de Vlaamse sociale emancipatiebeweging de voedingsbodem was voor een man die uit 'het werkende volk' was voortgekomen. De jonge Van Bilsen zou vervolgens nog geïnspireerd opkijken naar de plannen en de figuur van de socialistische voorman Hendrik de Man. Maar zijn horizont beperkte zich algauw niet meer tot de Belgische meertalige maatschappij. Kort nadat hij in 1946 gedemobiliseerd was, vertrok hij met zijn vrouw naar Kongo om een Kongolees en Afrikaans bureau van het persagentschap Belga op gang te brengen. Lang zouden ze er niet blijven, maar het tekende de rest van zijn levenstraject. Terug in België kreeg hij de leiding van de afdeling *Nieuws uit Afrika* van Belga. Toen hij vanaf 1950 op het kabinet van de katholieke politicus Paul Harmel ging werken, bleef hij over Kongo schrijven.

Patrick Develtere is docent 'ontwikkelingsstudies' aan de KU Leuven en hoofd van de onderzoekssector 'duurzame ontwikkeling en ontwikkelingssamenwerking' van het Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA). Hij is tevens hoofdredacteur van *De gids op maatschappelijk gebied.*

VAN BILSEN IN *DE GIDS OP MAATSCHAPPELIJK GEBIED* VAN DECEMBER 1955

Van Bilsen, nochtans zelf een belezen én maatschappelijk geëngageerd persoon, beweert in zijn mémoires, *Kongo 1945-1965: Het einde van een kolonie* (Davidsfonds, 1993), dat hij het in 1902 voor het eerst verschenen maandblad van de christelijke arbeidersbeweging nog nooit gelezen had, zelfs niet kende. Alfons Van Beneden, toen net redactiesecretaris, had hem aangesproken omdat er bij de redactie vragen gerezen waren bij de stellingen die Van Bilsen verkondigde. Van Beneden vroeg hem "een overzichtelijk artikel" te schrijven.
Wie van de redactie het initiatief heeft genomen, is mij onbekend. Maar ongetwijfeld waren tenoren van de beweging en leden van het redactiecomité als kanunnik Brys, E.P. Devolder, August Cool, Jef Deschuyffeleer, Gaston Eyskens of P.W. Segers voldoende op de hoogte, zelf geïntrigeerd en sommigen misschien geïrriteerd door de kleine golven die de grootse ideeën van Van Bilsen in politiek België en Kongo aan het maken waren.

Patrick Develtere

Van Bilsen werd gevraagd om voor *De gids* "een overzichtelijk artikel" te schrijven…

Het artikel deelde de rubriek 'Hoofdartikels' met een stuk van Albert Van Beneden over de "Fictie en werkelijkheid in verband met het fiscaal probleem". "Zijn diegenen die spreken van een vermindering der fiscale lasten talrijk, weinig in aantal zijn zij die er werkelijk en practisch aan denken" (..) "Het is ook nodig dat de arbeidersorganisaties hun leden inlichten over de draagwijdte en de betekenis van de fiscale politiek. Deze noodzakelijkheid blijkt des te duidelijker voor de christelijke arbeiders die maar al te dikwijls zijn blootgesteld aan een de fiscus bestrijdende propaganda, hetzij in de schoot van politieke organisaties waarvan zij samen met andere mensen die tot de tegenovergestelde strekkingen behoren lid zijn, hetzij in de invloedsfeer van een bepaalde conservatieve pers".
Het decembernummer 1955 van *De Gids* richtte ook de 'Schijnwerpers' op het Congres van de C.V.P: "De heer Lefèvre die wel niet onvervangbaar is, maar die men niet zoekt te vervangen, werd opnieuw tot voorzitter gekozen. (..) Was het niet beter dat de C.V.P. zich op haar congres wat meer bewust was geweest van haar oppositierol? Moest men niet een paar punten terdege tegen de regering hebben uitgespeeld?" Ook het 'bedrijfsapostolaat in Nederland' kwam aan bod, evenals de 'Werkloosheid te Lokeren'.

De Gids richtte zich toen al niet uitsluitend op binnenlandse en binnenbewegingmateries. In hetzelfde nummer wordt in de internationale rubriek 'De strijd om bondgenoten' geschetst en erop gewezen hoe het Westen en de Sovjet-Unie elk hun "eigen erf" proberen te verdedigen en uit te breiden. Vandaar dat het niet verwonderlijk is dat *De Gids* ook aandacht zocht voor het lot en de toekomst van Belgisch Kongo.
De interesse van de christelijke arbeidersbeweging voor Kongo had ongetwijfeld ook te maken met haar eigen positie en rol in het Kongo-verhaal. De koloniale overheid had in 1946 de vakbondsbeweging erkend, zij het eerst uitsluitend voor blanke werknemers. Naast het 'socialistische' *Confédération Générale des Syndicats* (CGS) werd in mei 1946 de *Confédération des Syndicats chrétiens du Congo* (CSCC) opgericht. Toenmalig ACV-voorzitter Henri Pauwels zelf had de weg voorbereid tijdens een missie van december

INHOUD

Blz.

HOOFDARTIKELS

Een dertigjarenplan voor de politieke ontvoogding van Belgisch Afrika ... 999
A.A.J. Van Bilsen

Fictie en werkelijkheid in verband met het fiscaal probleem ... 1029
Albert Van Beneden

KRONIEK VAN FEITEN EN STROMINGEN

Het bedrijfsapostolaat in Nederland ... 1049
Norbertus Broeckaert

Werkloosheid te Lokeren ... 1057
Michel Nelrynck

Internationale rubriek : De strijd om bondgenoten ... 1066
L. B.

Rubriek van het Belgisch arbeidsrecht (1 Aug. - 1 Nov.) ... 1076
Robert Houben

SCHIJNWERPERS

Het Congres van de C.V.P. ... 1096
J. D. L.

Integrisme en progressisme ... 1097
Piet Verbruggen

« Blackboard Jungle » een sociaal document ? ... 1102
D. S.

BOEKENNIEUWS ... 1104

De Gids op Maatschappelijk Gebied, *decembernummer van 1955, opent met* hét *artikel van Jef Van Bilsen.*

1945 tot februari 1946. De CSCC was de eerste vakbond die zijn structuren openstelde voor Kongolezen. In 1949 werd Jacques Massa, een Kongolees, 'sécretaire permanent' van de CSCC. De banden tussen de CSCC en het ACV waren heel nauw, intiem en intens.
August Cool, die de in 1946 verongelukte Pauwels opvolgde, maakte samen met Adolf Peeters van NV Het Volk werk van de overname van *Le Courrier d'Afrique*, de belangrijkste krant in Kongo. Volgens Van Bilsen vroeg Cool hem hoofdredacteur van *Le Courrier* te worden. Van Bilsen, die net zijn functie bij Belga in Kongo had opgenomen, ging niet op het aanbod in.

HET PLAN GISTTE AL EVEN

Van Bilsen had zijn Plan voordien nog nooit in zoveel detail en met zoveel toelichting uit de doeken gedaan. Maar hij had her en der al elementen eruit vrijgegeven en getest. De jezuïet van Wing, groot voorstander van hervormingen en van een versnelde dekolonisatie, had ervoor gezorgd dat hij op 4 oktober 1954 de openingsrede mocht houden bij de aanvang van een nieuwe lessencyclus van het Instituut voor Koloniale Sociale Vorming in Brussel. Toen nog in omzichtige bewoordingen suggereerde Van Bilsen dat "structuren zouden worden uitgewerkt dank zij dewelke binnen 25 à 30 jaar een autonoom Kongo zijn plaats zou vinden". In *La Revue Nouvelle* vroeg hij in november 1954 of er geen plan diende opgesteld voor de politieke ontwikkeling en ontvoogding in Kongo. Bekwame inlandse kaders, in staat om een autonoom Kongo en een zelfregerend Rwanda-Urundi te besturen, moesten volgens hem dringend gezocht worden. *Timing* en planning waren ten spoedigste vereist: "Een plan voor politieke ontwikkeling en ontvoogding van Kongo en Rwanda-Urundi, een dertigjarenplan, zou tevens een enorme psychologische draagwijdte hebben, niet alleen in het binnenland maar ook in de buitenwereld".

Patrick Develtere

Zoals veel betrokken Belgen verweet Van Bilsen ons land geen doordacht beleid te voeren.

Van Bilsen was in die periode blijkbaar een graag gelezen gast-auteur over koloniale politiek. Ook het conservatieve *La Revue Générale Belge* vroeg een artikel van zijn hand. In het julinummer van dat blad verscheen 'La joyeuse entrée du roi et l'avenir du Congo'. Hij uitte zijn ontgoocheling over de beperkte toekomstvisie van de vorst. Maar toch stelde hij zich voor dat de kroon na het beëindigen van het tijdelijke koloniale regime het supra-nationale bindteken tussen België en Kongo kon worden.

BLINDE, PATERNALISTISCHE BELGEN!

"De koloniale politiek zou in de eerstkomende jaren een hoofdbekommernis moeten worden voor al wie in België bezorgd is om het algemeen welzijn hier en overzee, om de toekomst en om onze collectieve en nationale taak in Afrika". Zo begint Van Bilsen zijn artikel in *De Gids* van december 1955. Zijn oordeel is scherp. Hij hekelt het gebrek aan parlementaire controle over de koloniale organen en het gebrek aan krachtige richtinggevende ruggesteun uit het Moederland. De afwezigheid van een vaste lijn, van een doctrine, stoort hem. Het laat ruimte, te veel ruimte, aan "een ware feodaliteit van holdings" en een "sociaal-paternalistische wereld". Van Bilsen en vele anderen voor en na hem vergeleken het Belgisch koloniaal avontuur met dat van andere koloniale mogendheden. Kongo werd bestuurd met een "ijzeren

vuist in een fluwelen handschoen", zo klonk vooral de Anglosaksische kritiek. België kende geen tegensprekelijk debat over zijn koloniale aanpak zoals de Fransen, die sinds André Gides *Voyage au Congo au retour du Tchad* (1927) heftige discussies voerden over het lot van de koloniale gebieden in het grotere Franse imperium. Maar zoals veel betrokken Belgen verweet Van Bilsen ons land vooral geen doordacht beleid te voeren. Ere-ambassadeur Jan Hollands van Loocke, die zelf als koloniaal ambtenaar zijn carrière begon, verwoordde het in zijn eigen in 1999 verschenen mémoires als volgt: "De koloniale onderneming die ik gekend heb, was zeker vatbaar voor kritiek, maar ik zou haar eerder kenmerken met de term 'paternalisme' dan 'kolonialisme'. (...) 'Kolonialisme' zou een doordacht doel, een waarachtig beleid, de wil om stelselmatig te beroven veronderstellen. Het ware te veel eer voor de amateurs, politieke verantwoordelijken van die tijd, die minder machiavellistisch dan wel bekrompen waren. Paternalisme is eerder een schuldig gedrag dan een perverse actie. Het is daarom nog geen excuus."

Patrick Develtere

In 1955 vroeg Van Bilsen om onbevangen de wetten van de tijd te aanvaarden zodat het tempo van de ontvoogding en de richting ervan nog zouden kunnen aangestuurd worden.

De afwezigheid van een koloniale politiek is volgens Van Bilsen ondeugdelijk en zou een ramp kunnen worden als men de tekenen van de tijd niet wil lezen: "De ontvoogding van de kleurvolkeren is sedert de tweede wereldoorlog in een beslissend stadium getreden". Inderdaad, in sneltempo krijgen of verkrijgen gekoloniseerde volkeren hun onafhankelijkheid: de Filippijnen, Indonesië, Vietnam, Laos, Cambodja, Birma, India, Pakistan. Britse en Nederlandse Caraïbische gebieden verwerven zelfbestuur, de Franse worden overzeese departementen.

Ziet België dan niet dat deze wind ook overwaait naar Afrika? Ethiopië wordt opnieuw vrij, Libië een zelfstandige staat. Tunesië en Marokko verwerven zelfbestuur. De Goudkust (het latere Ghana) en Nigeria krijgen binnenlandse autonomie. In de Franse gebieden krijgen 'inboorlingen' ruime participatiemogelijkheden in het beleid. Zelfs de Portugezen zoeken naar oplossingen voor de emancipatiedrang die opborrelt in hun kolonies; zij worden overzeese provincies van het moederland.

Waarom moeten wij dan als enigen een "gevaarlijke struisvogelpolitiek" voeren, vraagt Van Bilsen zich af.

Zien we dan niet dat er ook een interne kettingreactie ontstaat die eveneens aangezwengeld wordt door de sociaal-economische ontwikkeling in Kongo zelf? De 'Raubwirtschaft' – de plundereconomie in dit 'hinterland of exploitation'– werd gecompenseerd met verregaand paternalisme van de grote bedrijven. "Maar het paternalisme dat een zegen is geweest voor de zwarte proletariërs, is een sociaal stelsel dat noodzakelijk zich zelve verslindt". De "negerarbeiders" zijn geen "veestapel". Voorlopend op Amartya Sens thesis dat mensen vrijheid verkiezen boven materiële welvaart als deze laatste samengaat met onvrijheid of slavernij, beweert Van Bilsen dat de Kongolese arbeiders "tasten naar vrijheid. En uit dit gedwee proletariaat, uit deze keurig gekweekte veestapel zal fataal een politiek bewust volk groeien".

Trouwens, de industrialisering van een deel van de koloniale economie luidt ook een nieuwe tijd in. Markten liggen niet meer alleen overzee. Het zakencijfer van vele industriële projecten hangt af van de rijkdom van de "negerbevolking" in de brousse zowel als

in de steden: "De eis van een rechtmatig aandeel voor de negerarbeiders in de winsten der bedrijven is niet langer de zaak van syndicale werkers, sociale idealisten en missionarissen, hij is van groeiend belang voor de gehele koloniale economie, ook voor een toenemend deel van patronale zijde."

Van Bilsen waarschuwt tientallen keren in zijn artikel. Hij zag het gevaar dat België zich, wegens eigen kortzichtigheid, politiek aan het liquideren was omdat het er niet voor zorgde dat de groeiende welvaart en welstand in Kongo opgevolgd werd door een geleidelijke, maar koen geleide politieke emancipatie. Want: "de economische welvaart postuleert ontwikkeling en sociale en politieke ontvoogding".

Patrick Develtere

Van Bilsen gaf ons dertig jaar om tot een Belgisch-Kongolese Bond te komen.

EEN KOEN PLAN: VORMING EN VERANTWOORDELIJKHEID

In 1955 vroeg Van Bilsen dus om onbevangen de wetten van de tijd te aanvaarden zodat het tempo van de ontvoogding en de richting ervan nog zouden kunnen aangestuurd worden. Het zou een kapitale fout zijn om pas toegevingen te doen aan de Afrikanen als het niet anders meer kan. Het zou ook fout zijn om de nood aan vorming te negeren. Dat betekent ook het aankweken van verantwoordelijkheidsbewustzijn en zin voor het algemeen belang. "De vraag is: hoeveel zwarte officieren, ambtenaren, dokters hebben Kongo en Ruanda-Urundi nodig in 1960, in 1965, 1970, en wat moet er gedaan worden opdat ze er zouden zijn"? Als we dat niet doen, zegt Van Bilsen, zullen we over twintig jaar (in 1975 dus) het gezag in Kongo en Ruanda-Urundi voor een groot deel moeten toevertrouwen aan inheemsen: onbevoegden of bevoegden, vijanden of vrienden.

Maar de Belgische kolonisator trok zich van vorming op hoger niveau nog niet veel aan. Er waren nog geen zwarte dokters, veeartsen, ingenieurs, ambtenaren of officieren. Wel was er al vroeg aandacht geweest voor het lager onderwijs. Reeds in 1910 werden de erkende chefs verplicht in hun gemeenschap een lagere school op te richten. Meestal gebeurde dat met de steun van de missies. Tegen 1955 was al 10% van de bevolking naar de lagere school geweest. Dat was meer dan in andere kolonies: 7% in de Goudkust en 3% in de Franse evenaarskolonies. Pas in 1954 werd door de kerkelijke autoriteiten, in samenwerking met de Katholieke Universiteit van Leuven, het universitaire centrum Lovanium opgericht. De schoolstrijd van 1954-1958, onder de regering Van Acker-Lilar, werd ook in Kongo gevoerd: de regering zorgde in 1958 voor een rijksuniversiteit in Elisabethstad (Lubumbashi).

Maar van het koene plan van Van Bilsen om in versneld tempo Kongolezen op hoger niveau te vormen en te integreren in ambtenarij en industrie zou niet snel werk gemaakt worden. De Belgische en koloniale overheid zag de hoogdringendheid niet in. Zelfs drie maanden voor de opening van de Belgisch-Kongolese Ronde Tafel, die begin 1960 besliste om zes maanden later integrale onafhankelijkheid toe te kennen aan Kongo, was er nog geen vormingsplan. Toenmalig minister Pierre Harmel vroeg toen aan minister voor Kongo De Schryver om "na te denken over de versnelde vorming van Afrikaanse kaders voor de politieke, administratieve, economische en sociale sectoren". Hij voegde er aan toe dat het niet onredelijk was om "te hopen dat we

binnen vijf jaar (1965 dus) zouden beschikken over 3 à 5.000 geschoolde Afrikanen bovenop zij die ondertussen door de universiteiten zouden geleverd zijn".

EEN BELGISCH-KONGOLESE BOND?

Van Bilsens irritatie was duidelijk ook ingegeven door het feit dat politiek België geen plan had, zelfs geen idee over het "staatskundig einddoel" van onze koloniale politiek. We bouwen op drijfzand, zo poneerde hij. Wilden we een *Commonwealth* naar Brits model (zoals we eigenlijk al gehad hadden toen België en de Kongostaat van 1885 tot 1908 een twee-eenheid vormden)? Of wilden we een Frans wereldmodel en Kongo opnemen als "tiende provincie" van het unitaire België?

Van Bilsen pleitte voor een "soepele staatskundige associatie tussen België enerzijds en een geleidelijk uitgebouwde grote Kongolese Federatie anderzijds". Beide zouden overkoepeld worden door de Koning, een gemengd regeringscomité en een paritaire consultatieve parlementaire Raad".

Maar alleen discussiëren over institutionele banden en bevoegdheidsverdelingen van een dergelijke Belgisch-Kongolese Bond vond Van Bilsen niet genoeg. De Bond moest geschraagd worden door een ruimer internationaal verband. Vandaar zijn pleidooi voor een geïntegreerde Europese en zelfs internationale strategie ten aanzien van Afrika. Hij verdedigde een soort "Colombo-plan" voor Afrika, naar analogie met het plan waarbij jonge onafhankelijke landen in Azië (India, Pakistan, Ceylon...) gesteund werden door het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, de Verenigde Staten, Australië en Nieuw Zeeland. De Verenigde Naties konden volgens hem uitgenodigd worden om het plan te volgen (net zoals de Voogdijraad het beleid in de mandaatgebieden opvolgde).

Patrick Develtere

Van Bilsen wilde geen gefragmenteerd geknutsel, maar een heus plan waarin alle stukken als een puzzel in elkaar passen.

DE KONGOFEDERATIE

Van Bilsen gaf ons dertig jaar om tot een dergelijke Belgisch-Kongolese Bond te komen. Ondertussen moest niet alleen de vorming van kaders en de steun aan deze gebieden worden opgedreven. Ook diende werk gemaakt van de staatkundige structuur van de Afrikaanse partners van België. Hij stelde een grote Kongofederatie als einddoel voor.
Hij zag geen heil in een gecentraliseerde unitaire Kongolese staat omwille van de omvang van het gebied, maar ook omwille van de verschillen tussen de regio's. "Kongo leeft demografisch, economisch en cultureel in zijn periferie en stagneert in zijn centrum".
Een Kongofederatie zou ook de vorstendommen van Ruanda en Urundi kunnen integreren. Het voogdijgebied Ruanda-Urundi was een kunstmatige administratieve aaneenvoeging van deze twee oude vorstendommen die wel een gelijkaardige structuur, maar veel tegenstellingen vertonen. Beide landjes behielden hun soevereiniteit en België had er alleen bestuursverantwoordelijkheid over gekregen vanwege de Volkenbond en later de Verenigde Naties. De opvolgingscommissie van de Voogdijraad van de VN had net voor het verschijnen van het dertigjarenplan zelf nog een termijn van 25 jaar voorgesteld voor de zelfstandigheid van Ruanda-Urundi.

Van Bilsen wilde met zijn plan ook de touwtjes stevig in handen laten van de Belgen. Eerst moesten de koloniale technocraten, moest België, moest het parlement de klus nog klaren: de 'deelstaten' moesten eerst nog op poten worden gezet. "Geen voortijdige politieke decentralisatie van Brussel naar Leopoldstad dus, maar eerst krachtige politieke decentralisatie van Leopoldstad naar de Kongolese Landen". Die moesten eigen verkozen parlementaire organen en regeringen krijgen, eigen bevoegdheden, belastingen en begrotingen.

Om dat allemaal aanvaardbaar te maken voor de lokale bevolking, en ook haalbaar, was er volgens Van Bilsen een stevige welvaartspolitiek nodig. Er diende een middenklasse te komen en een welvarende boerenstand. Ook moest snel een geheel van maatregelen genomen worden "op het gebied van het grondstelsel en het eigendomsrecht, de sociale gelijkheid en het opheffen der discriminerende wetgeving op het contract van dienstverhuring, het burgerlijk recht, de rechterlijke inrichting, het fiscaal stelsel, de coöperatieven."

Dit alles diende gesynchroniseerd te worden, net zoals de gelijktijdige politieke hervormingen, met de invoering van gemeentelijke instellingen en de aanpassing van de provincies aan de grenzen van de toekomstige deel-staten ("landen"). Dit vereiste ook de wijziging van de sociale betrekkingen tussen blanken en zwarten, de toekenning van politieke rechten en ruimere publieke vrijheden.

Van Bilsen wilde geen gefragmenteerd geknutsel, maar een heus plan waarin alle stukken als een puzzel in elkaar pasten. Het Plan was ook geen plan. Het was eigenlijk een vraag naar een plan, op zijn best een lijst met elementen voor een plan. Hij vroeg in de eerste plaats de oprichting van een studiecentrum dat bruggen moest slaan tussen opinies aan verschillende zijden, zoals het Harmelcentrum dat "op het terrein van de Vlaams-Waalse moeilijkheden goed werk heeft verricht". Hij suggereerde een Parlementair Kongolees Centrum dat een planontwerp zou voorstellen aan het parlement, de regering en de openbare opinie.

MIJLPALEN

Van Bilsen droomde er hardop van dat in 1958 - wanneer Kongo net een halve eeuw een Belgische kolonie is - de koning opnieuw Kongo zou bezoeken. Van die gelegenheid, zo hoopte hij, zou de vorst kunnen gebruik maken om het ontvoogdingsplan aan de Kongolezen en de wereld bekend te maken. Deze opsteker zou ons vertrouwen kunnen geven. Dat vertrouwen hebben we nodig om deze nieuwe mensen ("die wij dan toch uit de nacht der primitieve tijden hebben bevrijd"), die de Icarussprong naar de Vrijheid willen wagen, tot geduld aan te sporen.

Dit Plan leidt ons "naar de andere mijlpaal, die 1985 zijn zal. Van hetgeen we nu doen en voorbereiden zal afhangen of we dan zullen opgewassen zijn tegen onze taak, en of we met eer, in Afrika, het werk van Leopold II zullen kunnen gedenken om het voort te zetten langs andere wegen, doorheen nieuwe tijden".

DERTIG JAAR?

Jef Van Bilsen had een dertigjarenplan voorgesteld. Hij geeft in zijn mémoires toe dat dit niet het resultaat was van een nauwkeurige

berekening. Hij stelde dertig jaar voor om de vorming van kaders in Kongo toe te laten. Maar het was ook een veilige termijn voor de kolonialen van 1955. Later geeft Van Bilsen het toe: "Niemand zou bedreigd worden in zijn eigen carrière en de uitbouw van het plan zou zonder schokken kunnen verlopen, samen met de afbouw van de koloniale kaders".

Het artikel vond grote weerklank. Vooral omdat het persagentschap Belga een samenvatting in het Nederlands en het Frans aan alle abonnees (in België én in Kongo) en aan alle buitenlandse persagentschappen had gezonden. Verschillende editorialen bespraken het, meestal in positieve zin. Het Nederlandstalige Kongolese weekblad *De Week* herdrukte het artikel *in extenso*, net zoals het blad *Temps Nouveaux d'Afrique* in Usumbura, hoofdplaats van Ruanda-Urundi.

Patrick Develtere

Van Bilsen stelde dertig jaar voor om de vorming van kaders in Kongo toe te laten.

Maar het Plan om een plan te ontwerpen, vond niet overal bijval. De weerstand kwam "van wat wel eens de 'koloniale nomenclatura' genoemd is, met name de minister van Koloniën en zijn omgeving, een beperkt aantal conservatieve parlementsleden uit alle partijen, de top van de koloniale administratie in Brussel, Leopoldstad en Usumbura en ten slotte een groot aantal leidende figuren uit het koloniale zakenleven". Ook pogingen om begrip te vinden bij de Generale Maatschappij mislukten, zo verhaalt Van Bilsen in zijn mémoires.

L.A. Pétillon, de gouverneur-generaal in Leopoldville, was *not amused* met het Plan. In zijn *Récit: Congo 1929-1958* (La Renaissance du Livre, 1985) insinueert hij dat Van Bilsen zijn Plan in het Nederlands had gepubliceerd uit voorzichtigheid en bij wijze van test. Het Plan vond hij helemaal niet revolutionair, behalve misschien het idee van de dertig jaar zelf. Maar het bracht de "meest geëvolueerde zwarten" in verwarring. Toch verdiende de tekst voor Pétillon niet te veel aandacht: "Il s'agit en somme que des idées d'un professeur pratiquement inconnu qui n'a qu'une toute petite expérience coloniale." (p. 341). Waarom Jean Brück, ACV-vertegenwoordiger in Leopoldstad, bij zijn aankomst in 1957 van Pétillon moest vernemen dat de brochure van Van Bilsen verboden was en niet verspreid diende te worden, is dan ook de vraag.

Pétillon, en met hem het grootste deel van de Belgen en het koloniale *establishment*, las de tekenen van de tijd niet of toch niet tijdig. De geesten van de Kongolese *évolués* evolueerden op het ritme van de internationale dekolonisatiegolven. Minister van Kongo De Schryver presenteerde begin 1960 een vierjarenplan voor de onafhankelijkheid van Kongo aan de regering. Enkele maanden later moesten ze allen de onafhankelijkheid onderschrijven.

In *De Gids op Maatschappelijk Gebied* van februari 1961 schreef Raymond Derinne, hoogleraar aan de universiteit van Lovanium: "1. België heeft de evolutie in Afrika niet zien aankomen; 2; sedert 13 januari 1959 werd geen besliste en eensgezinde politiek gevoerd om de onafhankelijkheid toch enigszins voor te bereiden. Gedurende anderhalf jaar werd kostbare tijd verspild in plaats van grondig te afrikaniseren. Wie van nabij heeft gezien hoe schuchter de afrikanisatie werd aangepakt, vraagt zich met enige angst af of we in 1962 of 1963 veel verder hadden gestaan. We zou-

den voorzeker enkele tientallen universitairen meer hebben geteld. Maar voor de rest waren we wellicht blijven zitten zoals in 1959."

Gaston Eyskens was ondertussen geen lid meer van het redactiecomité van *De Gids op Maatschappelijk Gebied.* Hij was de Belgische premier die de overgang naar de onafhankelijkheid 'afhandelde'.

En, waar stonden we in 1985? We zagen een andere Belgisch-Zaïrese Bond dan deze die Van Bilsen zich voorstelde. De symbiose tussen België en het Zaïre van Mobutu was dermate groot dat Herman De Croo kon verklaren dat president Mobutu "est perçu chez nous comme un membre du personnel politique belge". Jaarlijks ontving zijn regime ongeveer vijf miljard frank aan 'ontwikkelingshulp', 35 tot 40% van het totale hulpvolume.

Van Bilsen had te vlug gelijk en kreeg daardoor ongelijk.

KORT

Precies vijftig jaar geleden verscheen een van de historisch meest belangrijke artikels van *De Gids op Maatschappelijk Gebied.* Jef Van Bilsen stelde "Een dertigjarenplan voor de politieke ontvoogding van Belgisch Afrika" voor. Het 'plan' was eigenlijk een onderbouwde vraag om met alle betrokken instanties een groot plan te ontwikkelen om binnen dertig jaar te komen tot een Belgisch-Kongolese Bond. Daarin zouden ook de voogdijgebieden Ruanda-Urundi worden opgenomen. Van Bilsen vroeg zich af waarom de Belgen als enige koloniale macht zo halsstarrig moesten vasthouden aan een anachronistische paternalistische aanpak. Hij stelde voor de ontvoogding af te ronden tegen 1985. Iedereen kreeg dus tijd: Kongolezen konden gevormd worden, de koloniale *professionals* moesten zich niet bedreigd voelen. De geschiedenis volgde zijn Plan niet. Het Belgische koloniale verhaal liep vijf jaar later al af. En, in 1985 was de symbiose tussen België en het Zaïre van Mobutu op zijn hoogtepunt.